

Smaastykker ,

(1-3 meddelte af Mag. Artium , Pastor *P. W. Becker* ,
4-5 af Cand. *C. J. Brandt*).

1.

Om *Jens Pedersen Gedelöche*, der gik over til
den jødiske Tro *).

1729.

Om *Jens Pedersen Gedelöche*, som skal have været Procurator i Kiöbenhavn, fortælles Fölgende i *Pontoppidans Memoza*, III. 459—460: “Denne (Gedelöche) havde efter sit Forgivende saaledes forarget sig paa de mange Slags Christne og deres indbyrdes Dispyter , at han fattede Mistanke til dem allesammen, og søgte sin Siæls Frelsning i Samfund med Jöderne som de troende Patriarchers Börn. Denne hemmelige Overgang blev ikke aabenbar bekiendt, förend i hans Helsot, da Sognepræsten til den runde Kirke, Hr. *A. ***), ved en og anden Besögelse vilde vise ham paa ret Vei , men fandt et ganske tillukket Hierte og en

^{*)} *Gedelöche* var ei den eneste Danske, der gik over til den jødiske Religion i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. Om den langt mærkeligere *Holger Pauli*, som apostascrede i Amsterdam, “formedelst nogle slemme Jüders og andre onde Menneskers Forførelse” — som det hedder i et Rescript af 18. December 1706 — finde vi maaskee en anden Gang Leilighed til at tale.

^{**) Hr. *Matthias Ancheren*, som fra 1726—1731 var Sognepræst for Trinitatis Menighed i Kiöbenhavn. Han døde som Biskop i Ribe 1741. Hans Levnetsomstændigheder angives i *Bircherods Dagböger*, S. 459 Anm. En Notitse om hans Ophold i England, hvor han studerede i Cambridge (omtrent 1706) under Orientalisten *Sike*, findes i *Monk's Life of Bentley* (London 1840 4to) p. 258.}

ublu Mund, hvorover hans Nidkiærhed gik saa vidt, at han overgav Gedelöche til Diævelen, hvilket Nogle kaldte overflødigt, Andre altfor dristigt. Da denne Elendige saaledes havde opgivet sin Aand, og Rygtet kom ud, blev ved Politimesteren befalet Jöderne at antage sig deres döde Broders Lig, og med egne Hænder at jorde det paa deres Kirkegaard i Staden. De vægrede sig længe, og søgte at kiøbe sig lös, foregivende, at som han ei var omskaaren, bleve de og deres Kirkegaard meget fornærmede ved ham. Men det hialp intet, og de maatte, skiöndt med megen Jammersang, forstaac sig til dette urene Arbeide. Dog bragte de det siden saavidt, at Liget blev optaget ved andre Hænder og andetsteds hensat". Saavidt *Pontoppidan*. Nöiere Kundskab om den nævnte Jens Gedelöches Apostasie og de övrige efter "Menoza" ovenfor fortalte Begivenheder, faaer man af følgende Kongebreve, som meddeles af *Siellandske Tegnelse* Nr. LXVI. Fol. 469. Fol. 508:

Politimester og Borgemester *Hans Himmerich* *) at lade foranstalte, at den bortdöde *Jens Gedelöches* Lig, som hemmeligen udi Garnisons Kirkegaarden uden Österport ved Kiöbenhavn er begravet, bliver af Jöderne igien opgraven og i deres Kirkegaard nedsat, da Ingen maa hielpe dennem uden Natmanden og hans Folk m. v.

F. IV. Vor Gunst tilforn. Eftersom Vi af en Din til Os indsendte allerunderdanigste Relation, dateret den 7. huius, have fornummet, at Du udi Anledning af det om *Jens Pedersen Gedelöche* heri Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn efter hans Död spargerede Rygte, at

*) *Hans Himmerich*, siden A. 1726 Politimester og Vice-Borgemester i Kiöbenhavn, fra hvilke Embeder han blev afskediget 1731 og forviist Landet. Han gik i russisk Tieneste, og döde som Oberst. *S. Jonge*, Beskr. over Kiöbenhavn, I. 119; *Hist. Tidskrift*, udg. af den hist. Forening, III. 573, Anm.

han skulde være død en Jøde, og af Jöderne begravet, skal have ladet holde et Politiförhör, da bemeldte *Gedelöches* Enke og Datter med Flere skulle have tilstaaet, at han udi levende Live skal have foragtet at bruge Alterens Sacramente, og alene af Frygt for den i Vor allernaadigste Lov dicterede Straf*) skal have ladet sig persvadere til at bruge det eengang om Aaret; dernæst at han skal have bundet sig til de jödiske Ceremonier, og til den Ende ladet hente Kiöd til sin Spiisning fra Jödernes Slagtere, og ikke heller villet spist andet Kiöd af Höns og deslige, uden det, som paa jödisk Maneer og med den Kniv, som han af Jöderne til saadant Brug skal have erholdt, var slagtet; og endelig at han udi hans Sygdom og indtil hans Dödstime ugudeligen skal have negtet at bruge Sacramentet, saa og ikke kunnet fordrage, at for ham blev siunget Passions- eller andre Psalmer, hvorudi Jesu Navn var og blev nævnt, saa at de Præster, som have været hos ham udi hans Svaghed, for at betiene ham med Sacramentet, skulle have maattet forlade ham som en ubodfærdig og vantro Synder; Vi og af forberörte Din allerunderdanigste Relation og hosfulgte Politieförhör have erfaret, at en Studiosus, navnlig *Christen Blichfelt*, skal have understaaet sig under falskt Föregivende og Beretning, at forskaffe en Seddel paa fri Jord udi Garnisons Kirkegaard her udenfor Stadens Österport til forommeldte *Gedelöches* Lig, og sammesteds ladet ham hemmeligen begrave: da, eftersom det af det holdte Politieförhör klarligen sees, at den afdöde *Jens Pedersen Gedelöche* haver havt megen Omgængelse med de herværende Jöder, ja ofte med en Jøde, navnlig *Henrik Israël*, skal have lukket sig inde i sit Kammer og havt Bibelen for dem, saa er det at formode, at han af deres Omgængelse er bleven

*) D. L. 2—5—27; 2—9—8.

forledet til at antage deres Religion; thi er nu hermed Vor allernaadigste Villie og Befaling, at Du lader til Dig kalde de Ældste for den herværende jødiske Nation tilligemed saamange andre Jöder, som Du formener at være nok til igien at opgrave den døde *Jens Pedersen Gedelöche*, hvilke udi Din Hos- og Overværelse skulle være pligtige igien at optage ham og begrave ham i deres egen Kirkegaard; men skulle de ville betiene sig af nogen Hielp til at lade ham opgrave, da maa det ikke være dem tilladt at betiene sig af nogen Anden end af Natmanden og hans Folk; og efterdi fornævnte *Christen Blichfelt* haver ladet sig bruge til at besørge hans Begravelse udi Garnisons Kirkegaard: saa haver Du at tilholde ham at følge med, for at anvise Stedet, hvor han er bleven begravet. Udi det Övrige haver Du, siden Jöden *Henrik Israël* i Særdeleshed haver gjort sig suspect ved sin med bemeldte *Gedelöche* havde Omgang, ham underhaanden paa det Skarpeste derom at examinere, og ellers at anvende al Din Flid for at faae opdaget, hvo der kan have været meest Aarsag udi, at han til de jødiske Vildfarelser er bleven forledet, hvorom Du siden Din allerunderdanigste Relation til Os haver at indsende. Derefter &c.

Fredensborg Slot, d. 23. Mai 1729.

Politiemester *Hans Himmerich* anlangende den imod Jöden *Henrik Israël*, formedelst han skulde have søgt, at forføre den afdøde *Jens Gedelöche* til den jødiske Religion, reiste Sags Ophævelse, saafremt intet noget tilstrækkeligt Beviis haves imod ham, saa og at Hs. Majestæt haver bevilget, at de maae lade den udi deres Kirkegaard nedsatte *Gedelöche* igien opgrave mod en vis Condition.

F. IV. V. G. T. Eftersom Vi af Din paa tvende til Os fra endeel Jöder udi Vor Kongelige Residentsstad Kiöbenhavn under den 31. Mai næstafvigte indkomne Memorialier, nemlig den ene fra *Meyer Goldschmidt*, *Jacob Cantor* og *Meyer Levi Jacob* som Ældste for den derværende jødiske Nation paa egne og Nationens Vegne, og den anden fra Jöden *Henrik Israël* paa egne Vegne, udi hvilke Memorialier de allerunderdanigst have beklaget sig, at Du udi adskillige Maader skal have handlet utilbørligen med dennem, da Du skulde see Vor til Dig den 23. Mai næst forhen ergangne allernaadigste Befaling anlangende at lade den afdöde *Jens Pedersen Gedelöches* Lig af Garnisons Kirkegaarden udenfor Kiöbenhavns Österport ved Jöderne opgrave og igien i den jødiske Kirkegaard nedsætte, allerunderdanigst efterlevet, til Os indsendte Erklæring have fornummet, at Du med mange Mennesker edelig skal kunne godtgjøre, at med Jöderne i ingen Maade haardere eller anderledes er forfaret, end just efter Indholdet af forberörte Vor allernaadigste Befaling, saa at ikke Nogen af dennem saaledes af Dig er bleven beegnet, som de allerunderdanigst have andraget, hvorimod Du allerundanigst haver udbedet Dig Vort allernaadigste Commissorium over Jöderne, og det saa ample at maatte forfattes, at derved kunde have Leilighed at examinere alle deres Sager, saavel Religionen betreffende, som om deres Mandtaller paa deres Familier samt angaaende christne Tienestefolk; men saasom Vi ikke ere sindede nogen Commission herom at anordne, allerhelst Vi gjøre Os Forsikkrende, at Du saavel angaaende forskrevne Poster, som om nogle af Jöderne skulle befindes at ville forlede nogen Christen til de jødiske Vildfarelser, saaledes exercerer det Dig allernaadigst anfortroede Embede, som Du det for Os allerunderdanigst agter at ansvare: saa er nu hermed Vor allernaadigste Villie og Befaling, at, saa-

fremt Intet haves imod Jöden *Henrik Israël*, som lovligen kan overtøye hannem at have ladet sig bruge til at forføre den afdöde *Jens Pedersen Gedelöche* til den jödiske Overtro, Du da ikke alene ophæver den af Os forberörte 23. Mai allernaadigst befalede Examination, men endog lader hannem tilbagelevöre den af hannem, for at blive af Arresten lösladt, udgivne Caution. Og have Vi ellers allernaadigst bevilget, at, naar de i bemeldte Vor kongelige Residentsstad værende Jöder til de Committerede ved de Fattiges Væsen sammesteds betale 100 Species Ducater samt de övrige ved *Jens Pedersen Gedelöches* Opgravelse og Nedsættelse i den jödiske Kirkegaard anvendte Bekostninger med Hyreyogne og deslige, maae de lade hannem igien optage og udenfor deres Kirkegaard, dog ikke udi nogen christen Jord, nedsætte, hvilket dog udi al Stilhed skal skeep. Derefter Du Dig &c.

Fredensborg Slot, d. 27. Juni 1729.